

Fortrinlig Landboflid,
udviist af Gaardeier Frederik Møller i Sal-
ten By, Slanderborg Amt.

(Fremstillet i 2de Beretninger, den ene indsendt, med Beviis-
ligheder, til Landhuusholdningselskabet; den anden — tillige
indeholdende Adskilligt om Landvæsenets Tilstand
i den Egn — meddeelt Udgiveren.)

A.

Til

det Kongl. Landhuusholdnings- Selskab.

Da det er mig bekjendt, at Landhuusholdnings-
Selskabet har uddeelt, og endnu, naar Anledning
dertil findes, uddeler Belønninger for Forbedringer
i Landvæsenet, tillader jeg mig underdanigst at ind-
berette hvad jeg i de senere Aaringer har foretaget
til Gavn for mine Eiendomme, ønskende, at dette
maatte findes den Opmærksomhed værdig, at jeg,
ved Siden af Andre, kunde concurrere om de Præ-
mier, der uddeles.

De Eiendomme, hvorpaa Hovedforbedringerne
ere skeete, ere: Ansøe Mølle i Brads Sogn, og den
Gaard, med Underliggende, som jeg nu beboer i
Salten By i Them Sogn, og skjøndt sidstnævnte
Eiendom er den, hvorpaa den største Flid er an-
vendt, skal jeg dog først tillade mig at omtale Ansøe

søe Mølle, da jeg først boede paa denne, og der begyndte hvad jeg siden fortsatte i det Større, altsaa:

A. Ansøe Mølle.

Denne Eiendom beboede jeg fra 1816 til 1826, og foretog i dette Tidsrum følgende:

1) Ved Bygningen.

Mølleværket, samt 10 Fag Udhuus og 11 Fag Lade blev i Aarene 1817 og 1818 opført, men da det Hele ved Ulykkes Tilfælde afbrændte, opførte jeg et meget betydeligere Mølleværk af 4 Kværne, samt hele Vandværket og Møllebygningen, bestaaende af fire Huse, af Ryt, og Stenene dertil har jeg selv brændt.

2) Ved Marken:

I trende store moradsige Moser, hvor Kreaturerne ikke engang uden Fare kunde græsse, lod jeg kaste omtrent 4600 Allen Grøvt af $2\frac{1}{2}$ Allens Dybde, og fyldte disse med Ege:, Bøge:, Elle: og Birke: Misk indtil 3 Qvarter nær Randen, hvorpaa de bleve bedækkede med $\frac{1}{2}$ Qvarter Lyng, og derefter med $2\frac{1}{2}$ Qvarter Jord, hvorved Moserne saaledes udtørredes, at de forøvrigt kunde udjævnes, og efterat Torvegravene vare opfyldte med 5—6000 Læs Jord, og det Hele, der udgjør omtrent 25 Edr. Land, behandlet og paaført 7500 Læs Mergel, blev Jorden efterhaanden god, og kan nu med Rette henregnes til Møllens bedste Voldsjorder.

Ved at lade kaste 6000 Allen vide og dybe

Grovter, saa og ved at indrette 2de smaae Aeløb saaledes, at Vandet efter Behag kan sættes over Bunden og igjen udledes, ere Engene saaledes forbedrede, at Høablen, som før var aarlig omtrent 20 Læs, nu er 3 à 4 Gange saa god som da jeg modtog Eiendommen.

Endvidere kan, som mindre vigtigt, anføres, at der paa Marken er opbrudt og bortført over 12000 Læs Steen.

3) Et Teglværk, hvori hver Gang kan brændes 12000 Steen, er anlagt og drevet, og Møllebygningerne opførte af Steen, som deri ere brændte.

4) Endelig har jeg plantet 2000 El, 1000 Balsompoppel, nogle Hundrede Hvidpoppel, samt endeel Pilearter og nogle Graner, hvilket Alt er i bedste Grode, og, paa Grund af Jordbundens Bestaaffenhed, af en efter Alderen sjelden Størrelse, ja en stor Deel af dem over 24 Alen høie, og nogle indtil 18 Tommer i Gjennemsnit.

B. Den Gaard, jeg nu beboer i Salten By,
Them Sogn.

Jeg tiltraadte Eiendommen i April Maaned 1826, og har siden derved foretaget følgende Forsandringer:

1) Ved Bygningen:

En ny Lade paa 15 Fag, 15 Alen vüid, har jeg opført af Grundmuur, ligeledes 2de nye Udhuse, det ene 15 Fag og 12½ Alen vüidt, og det andet

9 Fag og 10 Ailen viidt, ialt 39 Fag, hvortil ene er benyttet Steen, der ere brændte i et af mig selv anlagt Teglværk.

Desuden har jeg paa øde, og for største Delen udyrkede Jorder opført 13 mindre og større Bopæle for Leiere og Fæstere, der sammenlagt indeholde 138 Fag Huus, deels af Grundmuur og deels af Bindingsværk.

2) Ved Marken:

Den i Drikt værende Deel af samme bestod, da jeg modtog Eiendommen, kun af 35 Edr. Land, men jeg har senere opdyrket 150 Edr. Land, meest Hedejord, men ogsaa endeel Mose og Kjær, og 100 Edr. Land deraf har jeg merglet med omtrent 350 Læs pr. Tonde, saa at der i det Hele er forbrugt circa 35000 Læs Mergel.

For at erholde Merglen, har jeg maattet kaste 5 Grave fra 12 til 14 Ailens Dybde, og den Jord, der maatte bortkjøres for at komme til Merglen, bestod omtrent af 40,000 Læs, som blev benyttet til at opfylde Huller i de opdyrkede Moser, saa og til Forbedring af de opdyrkede Hedejorder.

Ved Gaarden har jeg ladet kaste 6,000 Ailen Grøvt 3 à 4 Ailen vide og 2 à 3 Ailen dybe, der for det Meste have opfyldt tre Bestemmelser, nemlig: 1) at aflede Vandet fra de paa begge Sider beliggende sure og kolde Jorder, 2) at lede Vandet fra Mergelgravene hen over lavt liggende Jorder, hvilke ved Hjælp af det mergelblandede Vand ere

tiltagne saaledes i Frugtbarhed, at de nu afbenyttedes som Eng, og 3) at afdele Marken i visse Jndtægter, hvor Kreaturene nu kunne indlades paa Græs uden at bevogtes.

Desuden har jeg til Vandets Afledning, m. v., paa forskjellige Steder i Marken ladet kaste 3 à 4,000 Alen mindre Grøvt. Ogsaa har jeg ladet opgrave og bortføre omtrent 9 à 10,000 Læs Steen af de opdyrkede Jorder.

Kløveravl, Hvedesæd og halv Sommerstaldfodring var jeg den Første, der paabegyndte her i Egnen, og af Gaardens Besætning, der ved min Tiltrædelse af Eiendommen kun bestod af 2 Heste og 6 à 8 Køer, men, ved de før omhandlede øde Jorders Opdyrkning, Mergling og Grøvtning m. v., er steget til 10 à 12 Heste og 36 à 40 Fækkreature, — har jeg allerede i de 3 sidste Aar halv staldfodret alle Hestene, og fra 20 til 36 Fækkreature, og ligesom jeg haaber at dette Antal skulde forsøge sig efterhaanden som de endnu uopdyrkede Hede- og Mosestrækninger bringes under Kultur, saaledes har jeg ogsaa i Sinde, naar disse øde Jorder ere opdyrkede, for endeel at indføre ordentlig Bøvedrivt, hvortil nogle af mine Jorder allerede, ved den ovenomhandlede Behandling, ere bleve vel stikkede.

Endvidere har jeg, i det Mindste tildeels, anvendt samme Slid paa endeel her i Sognet indkjøbte Jorder, og navnlig opdyrket omtrent 50 Tønder

Land Hede og Mose, samt merglet circa 40 Edr. Land, med 12,000 Læs Mergel.

3) Et Teglværk, hvori der hver Gang kan brændes 60,000 Steen, har jeg anlagt, og deri brændes aarlig 3 à 4 Donfulde, som godt lade sig affætte, da Lerets Bestaaffenhed gjør at Stenene blive af det bedste Slags.

4) Følgende har jeg plantet:

a. Af Gran	66,000	Str.
b. — Lærketræer	34,000	—
c. — Bøg	29,000	—
d. — Birk	9,600	—
e. — Balsompoppel, omtrent .	19,000	—
f. — Kanadisk Poppel, omtrent .	8,000	—
g. — Hvidpoppel	7,500	—
h. — Bevreast	4,600	—
i. — Eg	800	—
k. — Ahorn	800	—
l. — Kastanier	600	—
m. — Elm	700	—
n. — Eft	900	—
o. — Ron	200	—
p. — El	200	—
q. — Fyr, omtrent	1,000	—

tilsammen 182,900 Str.

Denne Plantning er foretagen paa en til min Gaard hørende Hedestrækning paa 60 Edr. Land, hvoraf omtrent de 20 Edr., allerede før jeg tiltraadte Eiendommen, af Naturen vare bevoxede med Bøge:

busse eller Purrer, og udgjør den af mig beplantede Strækning over 26 Tdr. Land, saa at der nu ikkun er circa 14 Tdr. Land tilbage at beplante, og denne Plantning, hvortil Forberedelse alt er skeet ved en Mængde Plantehullers Rastelse, har jeg i Sinde at fuldføre næste Efteraar, og i Foraaret 1832.

Planterne ere satte i Rader, og saavel imellem disse Sidste, som imellem Planterne indbyrdes, er Afstanden paa nogle Steder 2, andre 1, men de fleste Steder $1\frac{1}{2}$ Alen.

Indbegningen af Plantagen har jeg paabegyndt, men den er endnu ikke fuldendt, og kan desværre ikke ganske fuldføres, fordi en Bæk paa en Strækning af omtrent 200 Favne ved Jordstrid forsinker samme.

Derimod har jeg bygget et Skovfogedhuus i Plantagen og indfåt en Skovfoged til at passe denne, og har derfor tilstaaet ham fri Bolig og Ildbrændsel, Græsning til 2 Røer og 8 Faar, samt 4 Læs Hø aarligt, m. v.

Ogsaa har jeg anlagt en Planteskole ved Plantagen, paa 1 Lunde Lands Størrelse, hvor jeg agter at opelske Træer til Udplantning paa mine øvrige Eiendomme, og ligesom jeg allerede til de Enkelte, der have yttret Lyst til Plantning, her i Eggen, har uddeelt nogle faa Hundrede Planter, saaledes har jeg ogsaa i Sinde fremdeles at give Planter bort i større Mængde, naar Lysten til at plante bliver mere almindelig, hvilket vel i

Liden tør haabes, især i denne Egn, hvor Jordbunden i Almindelighed er vel skiftet til Skovs Opelskning, og hvor man altsaa tør love sig noget Godt af Plantningen.

Endvidere har jeg i min Hauge opelsket omtrent 1,000 Stykker Kirsebærtræer og 300 Stkr. Æbletræer.

Ogsaa har jeg beplantet adskillige Diger og Grøfter i min Mark med forskjellige Poppel- og Pilearter, hvortil er medgaaet imellem 6 à 7,000 Planter og Stiklinger.

I Almindelighed er Plantningen lykkedes vel, men det er naturligviis en Selsfølge, at Planterne ikke alle trives, helst da jeg almindeligviis har maattet føre dem langveis fra, og er Antallet af de mislykkede Planter i Særdeleshed i Aar forøget ved den langvarige Nattefrost, Kulde og Tørke, som i sidste Foraar fandt Sted. De i Plantagen indgaaede Planter antager jeg i det Hele kan beløbe sig til omtrent 10,000; men efterhaanden som nogle udgaae, plantes der paa ny.

Formuende har jeg egentlig aldrig været; thi jeg har altid haft temmelig betydelig Gjæld paa mine Eiendomme, og denne er for nogle Aar siden forøget derved, at jeg har maattet stifte med mine Børn af første Egteskab, og det er derfor med ikke ringe Opoffrelser at jeg har foretaget alt Foranstaaende, hvorfor det naturligviis vilde være mig dobbelt kjær om mine Foretagender maatte finde

det Kongelige Landhuusholdnings-Selskabs Bifald, saa at jeg enten turde haabe at nyde en af de Præmier, der uddeles, eller en Understøttelse til at fortsætte hvad jeg har begyndt, og hidtil efter Gøns fremmet.

At jeg, ved at lade det Træe, som mine Skove have kunnet afgive, forarbejde ved Huusfolk, som boe i de af mig opførte Huse, og derved udbragt det til langt Mere, end Træet i usforarbejdet Tilstand kunde koste, samt ved Overskuddet fra Ansøe Mølle og mine Teglværker, er blevet istand til at bære de ikke ubetydelige Omkostninger, som hine Foretagender have kostet, troer jeg ikke at burde lade ubemærket.

Slutteligen tillader jeg mig at vedlægge:

- 1) En Attest fra Skovrider Harmsen paa Silkeborg.
- 2) En do. fra Consistorialraad, Pastor Bjerregaard i Hjerminde.
- 3) En do. fra Justitsraad Fjellstrup til Sindingsgaard; (alle Mænd, der vistnok ere Landhuusholdnings-Selskabet bekendte som Sagkyndige), hvilke Attester oplyse Rigtigheden af hvad jeg har været saa fri at anføre om Plantagen, og hvad dermed staaer i Forbindelse, og iøvrigt vil Ansøgningens Indhold findes bevidnet ved nedenstaaende Paategning af 2de Mænd, hvis Troværdighed er attesteret af deres Øvrighed, Hr. Herredsfoged Wittusen i Brædstrup.

Salten Bye i Them Sogn, Brads Herred, Skanderborg Amt, d. 1ste Sept. 1831.

Underdanigst
Fred. Møller.

Attester.

1.

Efter Bøgjæring af Hr. Frederik Møller i Salten har jeg taget de Beplantninger i Diesyn, hvilke findes foretagne i en hans Gaard tilhørende Skov paa Salten Mark, og kan med fuld Overbeviisning rose den ved Beplantningerne anvendte Flid.

Vilde efterhaanden Udbedringer af Lærke; og Granplantningerne blive ndførte, som Hr. Møllers Forsæt er, saa vil man om saa Aar kunne kalde samtlige Beplantninger i det Hele vel lykkedes. Der findes i Plantagen forskjellige Slags Lovtræer, hvoraf Balsompopler, opelskede af Etiklinger, udmærke sig fortrinsviis. Graner og Lærker staae i frodig Væxt, med Undtagelse af sidste Efteraars- og Foraarsplantninger, hvoraf mange ere gaaede ud og kræve Efterplantning. Efter Hr. Møllers Opgivende skulde der være plantet Lov- og Naaletræer ialt circa 180,000 Stk. Det er neppe gjørligt for den Uvedkommende at bestemme Planternes Antal, dertil vil ogsaa medgaae for lang Tid; dog kan man skønne, at der maa være plantet i det Hele imellem 100—140,000 Træer.

Med Fornøielse har jeg seet Hr. Møllers Plantager, hvilket jeg ikke kan undlade at bevidne.

Naacege ved Silkeborg d. 6te Juni 1831.

C. Zarmsen,

Skovrider og Sandflugts-Commisair.

2.

Idet jeg paa en Reise i denne Sommer besøgte Aulsbruger Hr. Frederik Møller i Salten By, Them Sogn, Brads Herred, Skanderborg Amt, fandt jeg aldeles stadfæstet, hvad Rygtet havde berettet om denne Mand's sjeldne Virksomhed og heldige Foretagender til hans Eiendommens Forbedring.

Ved en ham endnu tilhørende Mølle, Ansoe Mølle kaldet, som han beboede, førend han for 5—6 Aar siden tilkjøbte sig sin nu iboende Gaard, og som jeg med alle dens underliggende Eiendomme besaae, havde han ombygget baade Mølleværket og Møllegaarden, ved at opføre sidste deels af Grundmuraar, deels af Bindingsværk, med Steen, brændte i en af ham anlagt Teglovn. Engen til denne Mølle, der udgjorde et ikke ringe Areal, men som afgav kun lidet og ringe Ho, havde han, især ved Vandledninger over samme, bragt til at yde mere end tredobbelt Afgrøde. Et andet Stykke moradsig Mosejord, der angaves til 20—30 Tdr. Lands Størrelse, og var fuldt af dybe Grave, havde han, deels ved bedækkede Grøfter, deels ved Paakjørsel af flere tusinde Læs Mergel og Jord, forvandlet til god Algerjord. Ved og omkring Møllen, hvor ingen Træer forhen fandtes, vare plantede en Mængde af El, Poppel og Gran, hvoraf de største allerede holdt 12—16 Sommer i Gjennemsnit.

Dvønnævnte Gaard, som han nu beboer, har

han næsten ganske fra ny af ligeledes opført ved Mursteen af et andet Teglværk paa 60000 Steen, som han her har anlagt. Herhos har han opført 13 Afbyggerboliger omkring paa sin Udmærk, deels af Grundmuur, deels af Bindingsværk. Ved at udfjøre af sine anlagte Mergelgrave, og især af en meget dyb, 30000 Læs Mergel og andre 30000 Læs Overjord og Leer, sidste til Opfyldning i Markens Lavninger, samt ved Gravning af en overvattedes Mængde af større og mindre Grøfter, ligesom og ved Bortrydning af de mangfoldige Steen, har han i de faa Aar formeret sin Aul og Besætning til mere end det Firedobbelte. Men saameget som denne driftige Mand har virket til sit egentlige Jordbrugs Fremme, saa har han ikke mindre interesseret sig for, ved Træplantning at istandsætte sin Skov. Han regnede, at have sat henved 180000 Træplanter. Saameget er vist, at jeg, foruden de 40—50000, jeg i det sidste Aar Aar havde overladt ham, fandt end langt større Mængde af forskjellige Sorter, der tilligemed hine tegnede særdeles vel.

Nok, jeg har ikke kunnet nægte mig den Fornøielse, for min Part at anbefale til det Kongelige Landhuusholdnings-Selskabs Opmærksomhed en saaleden driftig og heldigen virksom Landmand.

Hjermind d. 21de August 1831.

Allerærbodigst
S. Bjerregaard.

3.

Hr. Frederik Møller i Salten har forlangt min Attest paa hans medfulgte Anmeldelse og Ansøgning; denne meddeler jeg ham særdeles gjerne, da jeg alt for flere Aar siden har kjendt og seet hans betydelige, fornuftige og hensigtsvarende Anlæg ved Ansøe Mølle, og ligeledes i de sidste 5 Aar, udi Salten.

Jeg erindrer ikke, om jeg allerede forhen har gjort Selskabet opmærksomt paa denne udmærkede Landbruger, i det mindste har det ofte været mit Forsæt. Jeg har ogsaa opmuntret ham til, selv at gjøre Anmeldelse for det Kongelige Landhuusholdnings-Selskab, da jeg kjendte dets Lyst til at fremme, understøtte og belønne ethvert nyttigt og priisværdigt Foretagende.

Om Ansøe Mølle.

De Forbedringer derved ere anmeldte, under Nr. 1 i Ansøgningen, Bygningerne angaaende, er aldeles rigtig, og jeg har selv paa mine Reiser der forbi seet samme, og været der.

Nr. 2. Om Mark og Eng. De Forbedringer her angives ved Grøvt-Gravningen og Udfylldningen med Riis o. s. v., Mosernes Udtørring, Hullernes Opfyldning, samt det herlige Vandanlæg til de forhen usle Enges Dverrisling, saavel som en saare betydelig Mængde Steen, — der vist ikke er under

det opgivne Læsfetal 12000 — dette kan jeg ligeledes alt bevidne.

3. Om Teglværket forholder det sig ogsaa saaledes som i Ansøgningen er anført, — og med

4. ligeledes. Jeg har ofte studset over den Frodighed, med hvilken Træerne der voxede.

Om Saltens-Gaarden.

Denne Gaard har jeg kjendt i mange Aar, ei alene i Hr. Frederik Möllers Besiddelses-Tid, men endog hele den lange Tid samme eiedes af en Anden. Jeg harmedes over, at saamegen Jord, værd at opdyrke, skulde henligge ubenyttet, at den i Brug værende afbenyttedes saa slet, og at Skovlodden mishandlede i Bund og Grund.

1. Det, som i Ansøgningen er anført om den nye Lade, har jeg selv seet, og ligeledes de 2de nye Udhuse, samt veed at Teglværkets egne Steen dertil ere benyttede. Ogsaa veed jeg, at der ere opførte mange nye Huse og repareret endeel af de forhen staaende, der tildeels vare opførte tilforn af Bøgetræ, men som, nu aldeles bedærvet, truede med Indstyrtning. Antallet som og Fagene mindes jeg ikke nsiagtigen.

2. a. Jeg vil antage, at det forhen i Brug værende Jordsmon kun, som angivet, udgjorde 34 til 35 Tønder Land geom. Maal; dog tør jeg ikke bestemt sige saadant, men jeg har været Dievidne til en mageløs Flid, anvendt paa de forrige raee

Jorder i, ved og omkring den gamle Agermark, hvorved sikkert meget over 100 Edr. Land er vundet for Agerbruget, og i Aar prangede for det meste med herlige Afgrøder. De sidste ubenyttede Stykker ere deels opbrudte, deels under Opbrydning.

Jeg har flere Gange seet Mergelgravene, og fundet disse, samt Bemerglingen hensigtsmæssig, og Afgravningen, eller Overet af Gravene, anvendt til Opfyldninger af Huller og lave Steder, som derefter afgave herlige Afgrøder; endeel deraf saae jeg endnu i Juli Maaned sidstleden anvendt til nogen Hedes jords Forbedring, som optoges nu til Dyrkning.

Grøvterne, som ere opkastede, ere af megen Betydning, de ere gode, forsvarlige og vel vedligeholdte. Jeg har ikke maalt dem, men har, efter Dieshnet at domme, ikke Grund til at antage de beløbe sig til en mindre Strækning end 60000 Alen; ligesom jeg og har seet nogle Tusinde Alen mindre Grøvter, eller saakaldte Brakgrøvter, godt anvendte der.

Mange 1000 Læs, meest store, Steen ere, deels som opgravne, deels som ovenpaa Jorden liggende, bortførte og anvendte deels til Hegn, deels til at fløve til Syld eller Fod under Husene. Nogle store Steen ere ogsaa synkede ved Undergravning.

2. b. I Henseende til hvad der anføres om Kløveravl, Hvedesæd og halv Sommerstaldføring, da har Møller alt benyttet dette ved Saltens Gaarden siden 1827; om Flere eller Andre før der i

Egnen have brugt dette, er mig ubekjendt; dog formoder jeg det ikke, saasom jeg ei har hørt det omtale. — Besætningen var forhen ved Saltens Gaarden 2 Heste og 7 à 8 Køer, men er nu 10 à 12 Heste, forrige Aar 32 Fæcreaturer, i Aar sikkert over 40. Jeg formener, som Eierens, at ved hans uafbrudte Flid maa samme endnu kunne forøges betydeligt.

2. c. Af de andre tilkjøbte Jorder har jeg ikke seet en stor Deel, men dog nogle; og maa tilstaae, at paa dem, jeg har seet, ere betydelige Forbedringer anvendte, ved hensigtsmæssig Afgravning, Dpfylning og Mergeljørsel.

3. Med Teglværket forholder det sig som anført i Ansøgningen, der ere brændte overmaade mange Stene i Doven, der nu rummer 60000 (forst kun 20000), og Stenene ere af meget god Bonitet. Mange sælges deraf, mange ere forbrugte og forbruges endnu af Eierens.

4. Plantningerne har jeg seet, og med den største Glæde. Møller har alt for flere Aar siden faaet Frø af det, jeg ved det Kongelige Rentekammers Bevaagenhed har seet mig istand til at uddele.

Endnu i Juli Maaned d. A. besaae jeg en halv Dag disse Plantninger, baade noliagtigen og med megen Glæde. Tid, Flid og Arbeide ere ikke skaanede; Omkostninger sandelig ei heller. Alle de Træsarter, der angives i Ansøgningen, fra a til q

inclusive, befindes der forholdsmaessigen. Jeg har aldeles ingen Grund til at omtvise Antallets Rigtighed, men aldeles umuligt var, og er, det mig, paa et saa bakket og couperet Terrain, noie at opgive Antallet.

Plantningen er foretaget, som anmeldt, deels paa Hedebakker, deels paa bare Pletter i forhenværende Skov, som for 10—15 Aar siden var afdrevet, og nogle Bøgepurrer vare kun tilbage ufredede, da Møller tiltraadte Eiendommen. Iøvrigt forholder det sig som i Ansøgningen anført med Plantningen, Planter, eller rettere, Frøskolerne og Skovfogedhuset.

I en Egn, hvor man hidtil kun har stræbt at ødelægge Skovene; paa et Jordsmon, der, formedelst sit bakkede Terrain aldrig, i det mindste ei i mange Decennier, vil kunne opdyrkes, fortjener dette Anlæg sikkert al mulig Ugtelse og Understøttelse.

Af de i det sidste Aar plantede Træer ere en stor Deel mislykkede, deels formedelst indtruffen Nattefrost, deels fordi Planterne ikke have været gode; de bleve hentede 3 til 5 Mile borte. Men i Mandens egne Planteskoler ere betydelige Resourcer; flere og større endog, end han selv antager.

Mine Attester og anbefalinger har det ærede Selskab her under Forsegling, og det vilde glæde mig, om et saadant Foretagende, i Forbindelse med alle Mandens øvrige store og prisværdige Forbedringer, hødredes paa en passende Maade. Sandelig, mig

er aldrig forekommet en Mand, der har præsteret
saameget i saa mange Fag, og i saa kort Tid.

Sindinggaard d. 10de August 1831.

Erbedigt

S. A. Sjelstrup.

4.

At de Forbedringer, der ere skete af Hr. Fred.
Møller, saavel ved Skovplantagers Anlæggelse og
en fortrinlig udvidet Udsædbrug, som og ved nye
opførte Bygninger, ere saa betydelige, især naar man
tager Hensyn til den korte Tid, hvori det Meget er
sket, at det fortjener almindelig Opmærksomhed;
dette vi Undertegnede, der har været Dievidne til
det Hele, saavel som hvad der i det her Foranførte
er meldt baade om Ansføe Mølle og hans nu
iboende Gaard, ikke undlade at attestere som fuld-
kommen Sandhed.

Them og Salten d. 2den Septbr. 1831.

G. Larsen,
Skolelærer.

Jens Laurson,
Sognesogeb.

At Kirkesanger og Skolelærer Larsen i Them,
og Sognesogeb Jens Laurson i Salten, ere mig
bekjendte som troværdige Mænd, bevidnes herved
paa Forlangende.

Lyrsting og Brads Herreders Contoir i Bradstrup,
d. 22de Octbr. 1831.

Wittusen.

(I Anledning af forestaaende Beretning og Beviisligheder, som først indkom til Landhuusholdningssekskabet i Juni Maaned 1832, tilkjendtes Hr. Frederik Møller i det paafølgende Aar Sekskabets 1ste Solvbæger, som et Afgiftsestegn.)

B.

Optegnelse

af de landoekonomiske Forbedringer, som Undertegnede har foretaget ved min Eiendom, siden min forrige Indberetning desangaaende, til det Kongl. Landhuusholdningssekskab, samt Beretning om Landoekonomiens Tilstand i denne Egn, grundet paa de Erfaringer jeg, i saa Henseende, har havt Leilighed til at erhverve.

Af Bygninger har jeg opført i ovenmeldte Tidrum:

a. Ved Gaarden et grundmuret Huus, muret i Kalk, $13\frac{1}{2}$ Alen vidt og 15 Fag à 3 Alen pr. Fag, indrettet til Stald, Karlekammer, Havre- og Klsøvergulv, samt Kartoffelmagazin.

Et dito, muret i Leer, 9 Fag i Længden og 12 Alen vidt, indrettet til Faarestald og Korngulv.

Et dito paa 4 Fag, ligeledes muret i Leer, og indrettet til Bryggers og Bagerovn.

b. Desuden har jeg paa øde Jorder sidste Sommer opbygget 7 Huse, og deri bosat ligesaa mange Familier.

Af disse Huse er eet paa 14 Fag, eet paa 12 Fag, to paa 9 Fag hvert, og tre hvert paa 5 Fag, og jeg har saaledes i 2de Sommere opført 87 Fag Huus, hvortil Stenene ere brændte i det af mig anlagte, i min forrige Indberetning omhandlede, Teglværk.

Bed Marken er følgende foretaget:

a. De i min forrige Indberetning omhandlede 50 Edr. Land, af min da havende Eiendom, som vare umerglede, ere senere, paa samme Maade som den øvrige Mark, merglede med 350 Læs pr. Ed. Land meget feed Leermergel.

Gaarden er derhos, ifølge allerhøieste Bevilling, underlagt en Indmarkslod paa over 60 Edr. Land og tvende Udmarkslodder, begge omtrent af samme Størrelse, og deraf har jeg i sidstafvigte Sommer og denne Vinter merglet omtrent 55 Tønder Land, efter samme Forhold som de øvrige Jorder. Siden min sidste Indberetning er altsaa i alt merglet circa 105 Edr. Land, hvortil omtrent er brugt 35000 Læs Mergel. Desuden har jeg, i de tvende sidste Sommere, anlagt to store Mergelgrave, med Udkjørseler, hvorved 2de Vandafledningsgrøfter ere fastede, den ene 150 Alen lang, foroven 16 Alen og i Bunden 6 Alen viid, og nærmest ved Graven 8 Alen dyb; men siden aftager den, og ender med 4 Alens Bide og $3\frac{1}{2}$ Alens Dybde, skraat Maal. Den anden Grøvt er 130 Alen lang, 26 Alen viid foroven og 6 Alen i Bunden, samt 16 Alen dyb

fraat Maal, eller perpendicular 10 Alen. Desforuden er, til Vandets Afledning, fastet en stor Grøvt, paa over 200 Alen.

b. Den Jord, som er opkastet af Grøvterne, og af Udfjørsterne, saa og Overlaget af Mergelgrave, omtrent 50000 Læs, er brugt deels til at opfylde Lørbegrave i smaae Moser, samt andre Huller i Marken, deels til at dække Mosejord med. Denne sidste Anvendelse er skeet saaledes, at Jorden har faaet et jevnt Lag af omtrent 2 Tommers Tykkelse, som er bleven liggende et Aar over, for at sætte Forraadnelse i Mosejorden, og naar denne derefter er bleven pløiet omtrent 6 Tommer dybt og merglet, og det Hele derefter meleret ved flere Pløininger, har dette givet de sværeste Afgrøder, endog uden Gjødning; men Jorden maa være godt udgrøvtet, og fuldkommen udtørret.

Denne Maade har jeg brugt, baade i de 10 Aar jeg beboede Ansøe Mølle, og siden jeg tiltraadte min nu eiende Gaard, og stedse avlet meget godt derefter; men inden Jorden er bleven udlagt med Kløver eller Græsfrø, eftersom den nemlig har været høit eller lavtliggende, eller mere eller mindre jordblandet, er den næsten altid gjødet, enten til sidste eller næstsidste Kjørve; dog har jeg ogsaa forsøgt, og med Held, at saae baade Kløver og Græsfrø i sliq Jord, efterat den har givet nogle Kjørve, uden nogen anden Gjødning end Mergelen, og den ved

samme opløste og forraadnede og derved til en Slags Gjødske forvandlede Mor eller Mosejord.

Det har forekommet mig, ja! jeg er overbevist om: at hvor Jorden, saaledes som anført, har været tildækket et Aar eller to, før den blev brækket, har den været langt frugtbarere i de første Aar, end hvor den blev pløiet først, og den spredede Jord da faldt imellem Furerne og ikke ganske bedækkede Overfladen.

Udbrænding af Mosejord har jeg flere Gange forsøgt, deels ved at grave, og deels ved at pløie og brænde Furerne; men dette er, efter min Formening, naar ikke Dækning med Jord, og desuden Mergel eller Kalk, følger, snarere Jordforringelse, end Jordforbedring. Det kan give, blot efter Brænding uden Blanding, een overmaade god Kjærø og een maadelig; men saa er det forbi, i det mindste saavidt min Erfaring strækker.

c. En Gaard, hvis Mark ligger ind imellem min Gaards oprindelige Jorder, og de senere tillagte Lodder, har jeg kjøbt for $1\frac{1}{2}$ Aar siden, og ansøger i denne Tid om Tilladelse til at underlægge dens Jorder min øvrige Eiendom.

Jorderne udgjøre omtrent 120 Tønder Land; noget Ugerland; men for størstedelen Hede og Mose. Da jeg modtog Gaarden, var der hverken Ubl eller Gjødning, da Manden som eiede den var forarmet, og hverken pløiede eller saæde de sidste 2—3 Aar han besad Gaarden; men derimod folgte Gjødningen.

$\frac{1}{3}$ Deel af disse Jorder har jeg sidste Sommer behandlet, deels ved reen Brak, deels ved Kartofler og Grønfoeder (hvortil blev treploiet og gjødet, ligesom til Kartoflerne, og siden igjen ploiet i Juli, da Grønfoederet var afflaaet, og endelig 5te Gang til Rug i September), deels ogsaa ved at saae nogen Boghvede efter Treploiningen, gjøde paa Boghveden, da denne stod i Blomster, men kun med halv Gjødning, nedpløie begge Dele sammen, og 5te Gang pløie til Rug i September. Paa denne Maade har jeg bragt det dertil, at jeg, i denne Mark alene, har saaet over 40 Tønder Rug, som alt tegner meget godt. Foruden dette, ere 40 Tønder Land af samme Mark, som laae i Lyng, i afvigte Sommer fældede, og skulle nu behandles, som ovennævnt, til Rug.

De øvrige Jorder ere meest Moser, som tildeels ere udgrøstede, og som i tilstundende Sommer skulle bedækkes og mergles, og siden behandles paa samme Maade som mine øvrige Jorder af dette Slags; dog er dette just ikke saa let, da en stor Deel deraf, ligesom Tilfældet har været med de allerede i Drift havende Marker, er fuld af dybe Huller og Løvsgrave, som maa opfyldes og udjevnes.

Saafernt det, som jeg haaber, tillades mig at forene bemeldte Jorder med min øvrige Mark, agter jeg at drive det Hele som en samlet Eiendom, der da kan komme til at udgjøre circa 100 Tdr. Land

ung Skov og Plantning og 350 Edr. Sædeland, altsaa samlet 450 Edr. Land.

d. Saavel paa min Gaards Mark og de dertil indkjøbte Jorder, som paa endeel Parceller, navnlig en nogle Engparceller ved Borret og Ansøe Mølle (hvoraf jeg for størstedelen maa udleie Afgrøden til Andre, da Engene ere over en Mill fra Salten) har jeg i de sidste tvende Sommerer ladet grave over:

6000 Al. Grøvt, 4 à 5 Al. vide og 2 à 3 Al. dybe.

8000 — dito, 3 Al. vide og 2 Alen dybe.

16000 — dito, $1\frac{1}{2}$ à 2 Al. vide og 1 à $1\frac{1}{2}$ Al. dybe.

Disse Grøvter have havt til Hensigt, deels at aflede det skadelige sure Vand af Enge, Moser og lavtliggende Jorder, og de større desuden til at inddele Marken og hegne for Kreature, deels for, efter Behag at kunne lede Vandet over eller fra lavtliggende Jorder, for derved at gjøre dem frugtbare som Eng.

I samme Tidrum har jeg af de opdyrkede Jorder opbrudt, og deels fløvede, deels ufløvede, bortført omtrent 7 à 8000 Læs Steen, som ere anvendte til Grundlægning under de opførte Bygninger, til Brolægning i og ved Gaarden og i Husene, til Steendiger, ved Teglværket o. s. v.

e. Den bestemte Driøtsmaade:

Omtrent 100 Edr. Land af de ved Gaarden nærmest liggende Jorder agter jeg at indtage til

fuld Bærelsdrist, naar jeg dertil kunde nyde nogen Understøttelse, paa følgende Maade:

1ste Aar gjødet og trepløiet til Grønfoder. Stubbene pløies, og efter 5te Pløining, Rug.

2det Aar. Rug og Kaps.

3die — Trepløininger til Kartofler.

4de — Byg i det Halve og Rug eller Hvede i det Halve.

5te Aar. Erter og Biffer, samt Hør og andre Handelsplanter.

6te Aar. Rug og Hvede halvgjødet.

7de — Kartofler, Raalrabi, Gulerødder, Røer o. s. v.

8de — Havre med Kløver.

9de og 10 Aar. Kløver til Slet og til Grønfoder.

De øvrige 200 à 250 Edr. Land skulle drives, ligesom jeg hidtil har drevet alt hvad jeg har havt under Dyrkning, nemlig:

1ste Aar. Brak, eller Boghvede nedpløiet.

2det — Rug.

3die — Byg efter Trepløining.

4de — Kartofler.

5te — Byg og Rug.

6te — Havre med Kløver og Græsfrø (efter Jordens Bessaffenhed), som slaaes i 2 Aar og græsses i 2 Aar. Ved denne Dristmaade og Mergel, ere Jorderne hidtil tiltagne overmaade meget i Kraft, som er Enhver heri Egnen bekjendt, og som beviser sig selv, naar man betragter Naboernes Jorder, som af Naturen ere ligesaa gode; men hidtil,

ligesom hele Egnens, drevne paa gammel Viis, nemlig:

1ste Aar Boghvede, i det Halve af Indtægten, efter 2 usle Pløininger, hvorved ofte kun $\frac{2}{3}$ Dele blive omvæltede, og hvorimellem der ofte ikke er mere end 9 à 10 Dage, eller ogsaa den første Pløining skeer om Foraaret før Havresæden, eller silde om Efteraaret. Stubben gjødes om Efteraaret meget tyndt til Rug.

Den anden Halvdeel bliver, ligeledes efter 2de Pløininger, og til den sidste Vintergjødste ganske ublandet, besaaet med Byg.

I hele Indtægten bliver nu, baade efter Bygget og Boghveden, saaet:

1ste og 2det Aar. Rug, efter een Pløining.

3die dito. Havre;

og 4de dito. Havre.

Herpaa følger den saakaldte Hvile i 4 à 6 Aar; men mange Steder groer Overfladen neppe sammen i den Tid, ja! man har hyppige Exempler paa, at Lyngen kommer igjen det andet af Hvileaarene, hvorfor man nødes til at tage Jorden under Plov før man ellers vilde, for at Lyngen ikke skal blive alt for stor, og Behandlingsmaaden bliver da igjen som ovennævnt.

Paa mange Steder kan man endog heri Egnen, fordi Jorden faaer for liden og for ringe Pløining, og Sommer:Gjødningen ofte blandes med friske, usorraadnede Lyngtorv, hvorpaa Lyngen stundom

ikke engang er sat ud af Grøde, see Lyngen vore ganske frodig mellem Rug og Byg.

Den almindelige Mening mellem Bønderne (af store Gaarde gives saa at sige ingen i en Egn af flere Mile, undtagen Silkeborg, som tilhører Kongens Kasse) er: at Merglen fordærver Jorden, og ligesom der derfor hverken tænkes paa at bruge Mergel, Brak eller rensende Sædesfister, saaledes kan der endnu mindre være Tanke om, at saae Kløver eller Græsfrøe, og dog tør jeg paastaae, at saavidt jeg hidtil er kommet med Mergelen, avler jeg det firedobbelte mod mine Naboer og Andre heri Eggen i Almindelighed. Nu begynde rigtignok Enkelte at tale om, "at jeg avler dog saameget bedre end de, man kunde dog sagtens prøve det;" men hidtil have dog kun 3 à 4 gjort Forsøg med nogle hundrede Læs. Imidlertid tør det vel haabes, at Exemplet vil virke med Liden; men Bonden i denne Egn vil see de gavnlige Følger, ikke alene i Eognet, men i hans egen By; thi om man end viser ham tusinde Exempler i andre Egne, siger han: "ja det kan gaae an der; men vore Jorder ere ringere o. s. v.; det er ikke at tænke paa her."

f. Besætningen.

Ifølge min forrige Indberetning, var denne, fra 8 Fækreatureur og 2 Heste, steget til 40 Fækreatureur og 10 à 12 Heste. Den er nu formeret til 80 Fækreatureur, og da jeg deraf benytter 10 Stude til Mergelfjørsel og Jordfylding m. v.,

behøver jeg kun 12 Heste. Iftedetfor 10 smaae spidshalede Hedesaar, som om Efteraaret bare 1, og om Foraaret $\frac{1}{2}$ Pund Uld Stykket, holder jeg nu 100 Faar af Blandingsrace, som ere faldne efter spanske Bæddere og gode jydskke Faar, og dette Slags passer, efter min Formening, bedst for Eggen.

Desuden bliver min Besætning nu langt bedre fodret, end forhen, da den kun var $\frac{1}{10}$ Deel; thi jeg behøver nu ikke at udtærskte Kornet saa reent, og i denne Vinter har jeg opfodret 1600 Tønder Kartofler, hvorved Køerne give meget mere Mælk, og Studene holde sig langt bedre.

Ogsaa bliver Gjødningen, foruden at den betydelig tiltager, som bekjendt, af lige Qvantum, ulige bedre.

Forhen gif den smule Besætning, man havde, med Undtagelse af 2 til 3 Køer og 2 Heste (man havde sædvanlig 4), den største Deel af Vinteren i Skovene. — I Loveir passede Creaturene sig selv, men naar det var Sneeveir, gif Bønderne i Skovene for at hugge ned af Grene og Kvas, hvoraf Creaturene afgangede Knoppe og Mos, samt det saakaldede Lav, for ved dette, og ved hvad de kunne opskrabe af Sneen, at holde Livet. Gjødningen gif paa denne Maade tabt, og den Smule, som faldt efter den mindre Deel af Besætningen, der var hjemme, som ogsaa hvad der faldt, naar man var nødt til at tage Creaturene ind i Sommerheden (thi for en stor Deel stode de ude baade Dag og Nat)

blev næsten aldrig blandet, da man ikke kjendte til Jordblanding her i Eggen, og der naturligviis ikke kunde havees Halm til Strøelse, da den Smule man, ved et paa denne Maade drevet Uvlsbrug, kunde erholde, efterat den sidste Kjerne var udpidket, maatte gives de faa Kreature, som stode i Husene, og andet fik de ikke; thi den Ubetydelighed af mosblandet Skovhø, som man havde, fik de tvende indestaaende Heste, da man næsten bestandig kjørte med dem paa Landeveiene, til Aarhuus og Horsens med Kul, til Ringkjøbing, Holstebro og Skive, ja, de, som paa Landet havde Udsalg af Trævare, i hele den vestlige Deel af Jylland, med Trækko, Vogn-tømmer, Huulskovle, Stole, Trægrebe og meget mere. Desværre bruge mere end Halsdelen endnu denne idelige Kjørsel i Landet, hvorved deres Uvlsbrug bliver dem en Bisag, og hvorved de ofte, ja, jeg tør sige, næsten altid, for at kunne besøge Markederne med deres Trævare, forsømme at pløie og saae i rette Tid.

Gaafrømt jeg kan overkomme at mergle de til Gaarden indkjøbte Parceller og behandle dem som mine øvrige Jorder, og Forsynet lader Alt lykkes som hidindtil, er jeg vis paa, at min Besætning om 6 Aar kan stige til 150 Fækreature, og Heste og Faar i samme Forhold, og maaskee til en fjerde Deel mere.

Ogsaa er jeg vedblevet at opdyrke og forbedre de af mig bebyggede Parceller, som jeg ellers eier;

dog meest ved at opmuntre og understøtte dem, til hvem jeg har udleiet Parcellerne paa visse Aar, og nogle af de i Driivt bragte Parceller har jeg afhændet til virksomme Folk, som jeg er overbevist om, ville vedblive at drive dem efter min lagte Plan. Derved er jeg bleven istand til at drive min samlede Eiendom med større Kraft, og atter derved til at betale noget af min Gjæld.

g. Halv Sommerstaldfodring.

Den hele Besætning af Fækreature har jeg i Jnni og Juli Maaneder fodret paa Stalden om Dagen, fra Kl. 8 à 9 Formiddag til Kl. 4 à 5 Eftermiddag, efter Veirets Bestaaffenhed.

Saasnart Kloveren, og de Græsarter, som jeg dyrker, nemlig: Raigræs, Havregræs, Thimotiegræs og Fløielgræs, ere slagne, aftager jeg noget med Grønfoderet inde; dog vedblive Køerne at faae fuld Portion, ligesom ogsaa i varmt Veir den øvrige Besætning. Ogsaa vedbliver jeg at give Grønt om Matten, indtil Høsten er forbi og der kan græsses paa Stubbene, og siden efterhaanden i Kartoffeltoppene, en Plet efter den anden, nogle Dage i hvert Fald, forinden de optages. Saalænge man fodrer inde med Grønt, eller der græsses i Kartoffeltoppen, gjælder det om Strøelse, hvortil Halmen ikke hidtil har kunnet forslaae, men indtil nu har jeg havt godt Forraad paa et Surrogat, som, især naar man mergler, er overmaade godt. Jeg lader nemlig, naar Tid og Leilighed dertil gives, grave en Mængde

tynde Løv, eller, som man her i Egnen kalder dem, Soi, som bestaae af det øverste Lag i Moser og slige endnu uopdyrkede lave Steder, omtrent 1 Tomme i Tykkelse, begroede med smaat Lyng og Mos, med lidt Græs hist og her imellem. Disse Soi ligge et Aarstid inden de bruges, for at de kunne blive halv forraadnede, og derefter strøes de under Kreaturere, saavidt muligt tørre. De gjennemtrænges da af Gjødningsfasten og Urinen, forraadne endvidere i Møddingen, og opløses endeligen, forsaavidt det ikke er skeet, af Mergelen, som netop har den Egenskab, at den hurtig og godt opløser Mor eller Mosejord, og ere da fortrinlige til Jordens Forbedring. I det hele troer jeg ikke noksom at kunne anprise Mor og Mosejord som Blandingsmiddel, hvor der mergles, da flere Erfaringer have overbevist mig om dets, næsten utrolige, gode Følger.

h. Mit Teglværk har jeg udvidet til 100,000 Steen, og driver det som sædvanlig. Naar der er Uffætning, brændes 3 à 4 Dønfulde, og i Aaringer hvor Stenene mindre søges kun 2 Dønfulde.

i. Plantningen har jeg fortsat saaledes:

- 1) Beplantet de 14 Tdr. Land, som vare tilbage i den egentlige Plantage.
- 2) Ligeledes 15 Tønder Land i en dertil mod nord stødende Skovlod, bestaaende af Purrer og nogen ung Opgrøde.
- 3) I en igjen dertil mod Norden stødende Strækning, bestaaende af Purrer fra $\frac{1}{2}$ til 1 Alens

Hvide, beplantet aabne Pletter, som udgjør omtrent 5 Tønder Land.

Disse tvende Lodder, hvoraf den ene hører til en af Parcellerne, og den anden til den sidst kjøbte Gaard, ligge som bemærket i een Strækning med Hovedplantagen, og det Hele udgjør circa 40 Tønder Land naturlig Opgrøde, og 60 Tønder Land Plantning.

- 4) Ved Mandødal, en, $\frac{1}{4}$ Mill fra Byen beliggende, Skovlod, har jeg desuden beplantet endeel aabne Pletter, som omtrent kunne udgjøre 16 Tdr. Land.

Det bemærkes, at jeg, deels ved at læse Justitsraad Sarauvs Beskrivelse over Frederiksborg Amt, i hvilket Amt han paa den Tid var Skovrider, deels ved egen Erfaring, er bleven overbevist om, at det ikke blot er unyttigt, men endog i mange Henseender skadeligt, at plante for tæt. Jeg har nemlig allerede maattet udtynde lidet af det, som jeg først plantede, og det vil med Tiden blive nødvendigt at gjøre det endnu mere.

Ogsaa er det en Nødvendighed, ikke at plante tættere, end som behøves for at skaffe Læ, saalænge Egnen, som endnu er Tilfældet, har Mangel paa Planter; hvilket ogsaa, skjøndt i mindre Grad, er Tilfældet med Frø.

Jeg har derfor, til de 50 Tdr. Land, som jeg i de sidste $2\frac{1}{2}$ Aar har beplantet, ikke forholdsmæssig brugt saa mange Planter, som til de først beplantede 26 Tønder Land; dog er der plantet:

Gran	105,000	Stfr.
Lærketræer	36,000	—
Fyr	800	—
Egeplanter	34,000	—
Forskjellige andre Lovtræarter . .	14,000	—

er 189,800 Stfr.

De forhen plantede vare . . . 182,900 —

ialt 372,700 Stfr.

Endnu har jeg ifinde at beplante 2de Strækninger af den sidstkjøbte Gaards Jorder, som udgjøre omtrent 12 Tønder Land, og stode til den øvrige Plantning. Desuden et Stykke paa 10 Tdr. Land, paa en anden Kant, som arronderer det først plantede. Hele Plantagen blev da 40 Tønder Land opfredede Bøgepurrer og 82 Tdr. Land Plantning, foruden det, som er plantet ved Mandssdal. Ogsaa agter jeg at beplante nogle aabne Pletter i en anden mig tilhørende Skovlod, Løndal kaldet, samt efter Eone at opmuntre Andre til Plantning og forsyne dem med Frø og Planter.

Det er imidlertid sørgeligt, at medens jeg, under Beskyttelse af Landets Love, nyder Fred for tamme Kreaturer, ikke kan sige det samme om de vilde. Harerne forarsage mig nemlig ubodelig Skade, idet de, naar et jævnt Lag Sne falder, som ikke er tilstrækkeligt til at skjule Planterne, og især naar Sneen ved stille Veir bliver liggende i flere Dage og Jislag falder, afgnave Toppen af de unge

Planter fra 6 til 12 Tommers Høide, naar de naae ovenfor Sneen. Paa denne Maade mistede jeg i faa Dage over 20,000 Planter, hvilket jeg beviste ved loformeligt Tingsvidne, som jeg indsendte til det Kgl. Rentekammer, med en (endnn uafgjort) Ansøgning om Tilladelse til at lade Haverne udrydde ved min Skovfoged, eller paa anden Maade, da det ikke er mig muligt at forskaffe mig Jagtret ved Indhegning, paa Grund af Terrainets særegne Beskaffenhed. Jeg har nu plantet i 8 Aar, og i de 3 af disse har jeg alene faaet afbidt over 60,000 deilige 3 til 5 Aars Gran: Fyr: Lærke:, samt Lovtræer, og alene sidste Vinter har jeg, ved 2de Gange jevnfaldet Sne, mistet over 16,000 Træplanter. Det er dog unøgteligt en Ufuldkommenhed ved Lovgivningen, som npaatvivleligen vilde kunne hæves, naar Mænd af Indflydelse med Barme vilde tage sig af Sagen, at Ufred skal taales af vilde Dyr, medens det netop for Fredens Skyld er tilladt endog at skyde tamme Dyr, nemlig Sviin.

5) Foruden den ved Plantagen anlagte Planter: skole, har jeg i Aar, hjemme ved Gaarden, i en Loft, som støder til den der anlagte Have, faaet 2 Lpd. Naaletræfrø.

Denne Loft udgjør 1 Lønde Land, som skal forenes med Haven, og den er mod Vest og Nord: vest beplantet med flere Hundrede Poppel af forskjellige Slags, til Læ for det, som opelskes af Frø, samt

for 250 Frugttræer af forskjellige Sorter, som jeg der har plantet.

Med Hensyn til det af Deres Velbrødh. yttrede Ønske, om at erholde Underretning angaaende Landoekonomiens Standpunkt i denne Egn, tillader jeg mig at meddele Følgende, foruden hvad jeg allerede forhen har berørt, grundet paa den Erfaring, jeg desangaaende har havt Leilighed til at erhverve.

Hele Egnen, hvorunder her forstaaes hele Thyrsfing, Brads, Lysgaards og Hids Herreder, samt det nærmest Tilgrændsende af Hammerum og Giern Herreder, staaer i det Hele taget meget langt tilbage, jeg tør næsten sige i enhver Green af Landoekonomien. Naar man undtager et Par Proprietairer i den søndre Deel af Brads Herred, samt nu afdøde Herredsfoged Holst, og Pastor Urnøen i Søndervisfing, der begge, allerede for endeel Aar siden, begyndte at bruge noget Mergel, dog temmelig sparsomt, fremdeles et Par Møllere og 2de Parcellister i den sydlige Deel af Egnen og endvidere, i de sidste 4 à 5 Aar, en Hr. Eriksen, som eier en Bondegaard i Binding, samt Præsten i samme Bye, Hr. Engelbreth, og endelig, i de sidste Par Aar, Hr. E. Hollesen til Nye Mølle, — er det, i denne store Strækning af henved 60 Sogne, kun meget lidet bevendt med Landvæsenet. Ordentlig Bøvedrivt, Staldfodring eller rensende Mellemfæd med Brakfrugter bruges slet ikke, uden hos Hr. Pastor Urnøen i Søndervisfing, der i flere Aar har brugt

Kartoffer som Mellemfæd. Forresten bruger man i Almindelighed den fra Fædrene nedarvede Skik, saaledes som jeg (Side 159) har beskrevet den.

Them Sogn er især et af de Sogne, der staae langt tilbage i Agerdyrkning, endskjøndt Jorderne af Naturen ere nogenlunde gode, og næsten overalt skikkede til Mergel, hvoraf der findes paa de fleste Marker, men som desværre ikke hidtil benyttes.

Sognet er isvrigt meget betydeligt; det er i Glademaal 3 □ Mile, og Folkemængden circa 2000.

I de vestlige Sogne af den her omhandlede Strækning, saasom Brads, Eistrup, Nørresnede, Ikast, Ring og Bording, som tilligemed enkelte mindre Strøg og nogle Byer og Gaarde, have Sandmark, behandler man Jorderne næsten uden Undtagelse paa samme Maade i Henseende til Pløining og Gjødningens Anvendelse, samt ved, for en stor Deel at gjøde til Byg om Foraaret, hvilket naturligviis paa saa skarpe Jorder er endnu værre end paa de bedre; men forresten maa man rose Beboerne i disse Egne for deres Møgblanding, og for deres større Arbeidsomhed i det Hele, end de bedre Sognes Beboere.

Nogle af Sandmarksbeboerne, nemlig: i Emborg ved Rye Sogn, Bispingkloster, Vilholt, Møldrup og Nedenskov i Søndervising Sogn, samt Gantrup i Boerladegaard Sogn og nogle saa Flere, bruge en fornuftigere Drivtsmaade.

De indtage nemlig dobbelt saa meget om Aaret

til Sæd, gjøde tyndere og altid efter Boghvede til Rug, tage derefter aldrig mere end tvende Kjærve, som det heri Egnen kaldes, og derefter Græstie i 5 à 6 Aar. Jorden groer da sammen og af det forraadnede Græs og sammes Rødder gives den megen Kraft til næste Indtægt, saa at mindre Gjødning behøves end paa hine udpiinte, for det meste, naar de igjen indtages, kun med fin Lyng begroede Agre.

Ligesom man ikke bruger rensende Mellemfæd, saaledes har man heller intet Begreb om at saae Græsfrø. Kun nogle af de Faa, som have merglet, have i de senere Aaringer saaet noget Kløver, dog kun Enkelte, og Ingen af Betydenhed.

Af Foranførte vil omtrent kunne skjønnes, hvorledes det staaer til med de øvrige Dele af Landøkonomien heri Egnen. Opdræt af Creature er lidet, og af en lille Race, for det meste ere Creaturene langt større, enten man kommer længere nord, vesten eller østen for disse Egne.

Af Heste opdrættes næsten slet ingen. Af Faar havees mange i de vestlige Sogne; men det er af de smaae Hedefaar, som kun give lidet baade Kjød og Uld. I de østlige Sogne havees derimod kun faa, men i Almindelighed ere de bedre, dog taale de, ligesaa lidet som disse Egnes andre Huusdyr, nogen Sammenligning med de bedre Egnes her i Jylland.

Skjøndt Lysten til Fremskridt i Agerbruget synes at være vakt hos Enkelte, da man dog sidste Som-

mer hist og her saae en Alger eller to med Kartofler, baade her i Sognet og i Søndervising Sogn, rigtignok ikke som Mellemfæd, men for det meste i Gronjord med Gjøde (hvilket altid er en Begyndelse, som man maa haabe udvidet og forbedret), var det dog ønskeligt, at der, især i landoekonomisk Henseende, kunde virkes noget mere, end hidtil er skeet, for denne Egn, der i saa Henseende, som næsten i Alt, staaer saameget tilbage.

De første Aaringer efterat jeg kom her til Salten maatte jeg kjæmpe mod mange Vanskeligheder, for at erholde Fred for Byens og Omegnens Creature, især Sviiin. Kartofler, Klover og Kornland blev uden Undtagelse nedtraadt og omrodet, og Plantningen i Skoven det første Aar saaledes nedtraadt og ødelagt, at næsten det hele maatte omplantes. Jeg blev da nødt til at optage Creaturene og lade Vedkommende betale en Ubetydelighed for hver Flok; men heraf loe de kun, og fortsatte den gamle Vane. Jeg maatte da gribe til strængere Midler, og ved at ansætte en Skovfoged, og eftersom Nødvendigheden bød det, forhøie Optagelsespengene, indtil det anordningsmæssige, opnaaede jeg aldeles Fred i Skoven, og paa Marken med Undtagelse af Faarene, som stundom, dog sjeldnere og sjeldnere, findes paa Udmarken; men jeg blev for denne nødvendige Forholdsregel saaledes hadet og forfulgt i flere Aar, at man oplagde Raad imod mig, for at hævne sig, da man kaldte min Fremgangsmaade reen Ondskab.

Jnuidlertid har nu Mængden erkjendt Nødvendigheden og Nødvendigheden af hvad der dengang skeete, og Mogle forlange nu selv den Fred, som de hiin Tid saa haardt modsatte sig at yde Andre.

Kunde det komme saavidt, at størstedelen af de mange raae og udyrkede Jorder her i Sognet bleve frugtbargjorte, og det blev almindeligt at mergle, bruge Kartoffelavl og andre rensende Brakfrugter, er jeg overbevist om, at Sognet ligesaavel kunde føde 6,000 Mennesker, som nu 2,000, og saaledes er det vistnok mange Steder i Jylland; men Exemplet mangler, og det maa vedvare i flere Aar; thi Almuen er yderst langsom og forsigtig med at bruge nye Skikke, og vil tilfulde være overbevist om Fordeel, forinden den forlader de kjære Forfædres, saalænge prøvede Driivtsmaade, og heri kan man i Grunden ikke fortænke Bonden; thi skulde hans Forsøg mislykkes, og han altsaa sættes tilbage, hvemt hjælper ham da frem igjen? Her gives i Jylland ingen Kreditkasse eller anden offentlig Indretning, hvoraf Landmanden kan vente Hjælp ved Laan til gavnlige Foretagender, og de Formuende i bedre Egne udsætte ikke deres Penge i disse, for endnu ringere, end de virkeligen ere, anseete Egne.

Kunde der raades Bod paa Pengemangelen, enten ved Laaneindretninger eller paa anden Maade, vilde det upaatvivleligen for hele Provindsen, men især for denne Egn, være af uberegnelig gavnlige Folger. At der maatte anvendes den tilbørlige

Forfigtighed, er en Selvfølge. Dette manglede maaskee paa sine Steder 1819, men de Uheld, som den Tid medbragte, maae dog vistnok fornemmeligen tilskrives Conjuncturerne, da Pengemassen var og endnu en Tid blev saaledes formindsket, at Vare og Eiendomme absolut maatte falde endnu langt mere i Prisen. Nu synes Tingen at være anderledes. Eiendommene, især paa Landet, ere i de senere Aaringer bestandig stegne lidt efter lidt i Prisen, og var der sikker Udsigt til, mod betryggende Pant, at erholde Laan, vilde de stige endnu mere, og Tab blive mindre og mindre at befrygte.

Herved har jeg nu, saavidt mine Evner tillade, meddeelt hvad jeg fornemmelig troede der kunde interessere Dem at vide om denne Egns Landoekonomie.

Slutteligen maa jeg bede undskyldt, at dette indkommer saa seent.

Salten By, Them Cogn, d. 30te Juli 1834*).

Ærbødigt

J. Møller.

S. T.

Hr. Fuldmægtig J. C. Zald, Secretair
i det Kgl. Landhuush. Selskab.

---

*) Ligesom Udg. forudsætter, at Skilbringer af Landvæsenets Tilstand i forskjellige Egne, hvad enten de kunde tjene til Efterfølgelse eller til Advarsel, overhoved ere Tidsskriftets Læsere hjærkomne, saaledes tør han antage, at de, ligesom han, ville erkjendteligen modtage den ovenstaaende, ham, paa